

**РОЗРОБКА СЦЕНАРНИХ ПРОГНОЗІВ ЕКОНОМІЧНОГО
РОЗВИТКУ УКРАЇНИ З УРАХУВАННЯМ ПОЛІТИЧНОЇ
ТА ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ**

Кривуца А. В.

У статті розглянуто сценарні прогнози економічного розвитку України з урахуванням політичної та економічної нестабільності. Мета статті полягає у розробці оптимістичного та песимістичного сценаріїв економічного розвитку України до 2020 року. На основі прогнозних показників економічного розвитку України за двома сценаріями, враховуючи вагові коефіцієнти, було розраховано динамічний ряд інтегрального індексу соціально-економічного розвитку України та інтегральних індексів порогових значень за мультиплікативною формою. На основі проведеного прогнозу було запропоновано комплекс заходів та рекомендацій щодо покращення соціально-економічного розвитку України.

В статье рассмотрены сценарные прогнозы экономического развития Украины с учетом политической и экономической нестабильности. Целью статьи является разработка пессимистического и оптимистического сценариев экономического развития Украины до 2020 года. На основании прогнозируемых показателей экономического развития Украины по двум сценариям, учитывая весовые коэффициенты, был рассчитан динамический ряд интегрального индекса социально-экономического развития Украины и интегральных индексов предельных значений по мультипликативной форме. На основании проведенного прогноза был предложен комплекс рекомендаций по улучшению социально-экономического развития Украины.

The article describes the scenario predictions of economic development in Ukraine, taking into account political and economic instability. The aim of the article is to develop a pessimistic and optimistic scenarios of economic development of Ukraine until 2020. Based on projections for the economic development of Ukraine in two scenarios, taking into account the weights were calculated dynamic range of the integral index of socio-economic development of Ukraine and the integral index of limit values for the multiplicative form. Based on the forecast it proposed a set of recommendations to improve the socio-economic development of Ukraine.

Кривуца А. В.

канд. екон. наук, доц. НАУ
kek@nau.edu.ua

НАУ – Національний авіаційний університет, м. Київ.

УДК 519.711

Кривуца А. В.

РОЗРОБКА СЦЕНАРНИХ ПРОГНОЗІВ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ З УРАХУВАННЯМ ПОЛІТИЧНОЇ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Сценарне прогнозування є одним з найбільш ефективних інструментів передбачення тенденцій і варіантів розвитку соціально-економічних явищ. Прогнозні сценарії включають в себе прогнозні моделі, які описують ймовірні напрямки розвитку з урахуванням впливу основних факторів прогнозного середовища і комплекс дій управлінського характеру, спрямований на мінімізацію наслідків кризових ситуацій і підвищення ефективності функціонування соціально-економічних систем.

На основі сценаріїв з'являється можливість повного та точного визначення перспектив розвитку підприємницьких структур у сформованій економічній ситуації з урахуванням неоднорідності впливу різних факторів. Прогнозні сценарії дозволяють завчасно передбачати небезпеки, що виникають при неефективному управлінському впливі, несприятливому розвитку макроекономічної ситуації, а також в умовах виникнення непередбачуваних явищ [1].

За допомогою розробленої моделі економічного розвитку України, враховуючи вагові коефіцієнти основних макропоказників, було здійснено прогноз економічного розвитку України за двома сценаріями: оптимістичним (модернізаційним сценарієм) і песимістичним (інерційний сценарій). Частина індикаторів розраховувалась за даними Держкомстату України, інша – була похідними від офіційних статистичних даних та розраховувалась за допомогою макроекономічної моделі загальної економічної рівноваги «Альфа» [2].

Розробка сценаріїв економічного розвитку України здійснювалась за допомогою MS Excel. Для створення сценарію необхідно було активувати Диспетчер сценаріїв за допомогою команди Дані → Аналіз «Що якщо» → Диспетчер сценаріїв. Після виконання цієї команди відкрилось діалогове вікно Диспетчер сценаріїв, в якому слід було вказати назву сценарію та обрати вхідні дані (рис. 1).

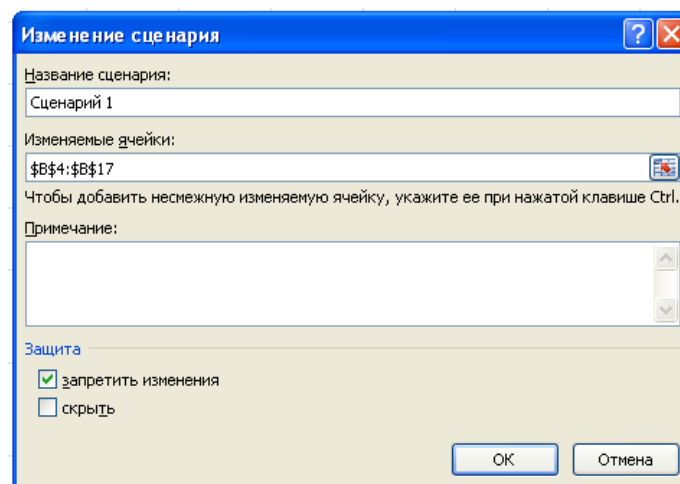

Рис. 1. Створення сценарію MS Excel

Натиснувши Ок, відкрилось діалогове вікно Значення комірок сценарію, де відображаються поля для всіх змінюваних комірок, заданих в попередньому вікні (рис. 2).

№	Адрес ячейки	Значение
1:	\$B\$4	1831
2:	\$B\$5	27,6
3:	\$B\$6	133,5
4:	\$B\$7	126,5
5:	\$B\$8	3947

Рис. 2. Вибір вхідної інформації для сценаріїв

Для створення ще одного сценарію необхідно натиснути кнопку «Додати» у діалоговому вікні Диспетчер сценаріїв (рис. 3).

Сценарии:

- Сценарий 1
- Сценарий 2

Изменяемые ячейки: \$B\$4:\$B\$17

Примечание:

Рис. 3. Створення наступного сценарію в диспетчері сценаріїв

Для створення звіту по сценаріям потрібно клацнути на кнопку «Звіт» та вказати тип звіту (структурований список або зведена таблиця) (рис. 4).

Тип отчета

структура

сводная таблица

Ячейки результата:

=\$B\$18

Рис. 4. Створення звіту за сценарієм

У звіті будуть представлені змінні значення для різних сценаріїв (область Змінні), а також значення формул, обчислені на основі змінюваних значень (область Результат) (рис. 5).

Структура сценария				
		Текущие значения:	Сценарий 1	Сценарий 2
Изменяемые:				
\$B\$4	1831	2106,1	1972	
\$B\$5	27,6	10,6	12,2	
\$B\$6	133,5	111,3	124,8	
\$B\$7	126,5	112	118,1	
\$B\$8	3947	4420	4208	
\$B\$9	82,6	92	88	
\$B\$10	17,93	17,97	17,74	
\$B\$11	10,2	9,9	11	
\$B\$12	-2190	-2683	-398	
\$B\$13	60 816	63201	52038	
\$B\$14	63 006	65884	52436	
\$B\$15	22,8	22,9	25,5	
\$B\$16	158,4	149,5	156,5	
\$B\$17	1,4	1,9	1,4	
Результат:				
\$B\$18	0,33	0,36	0,3	

Рис. 5. Розробка структури сценарію

У звіті за сценаріями всі відомості сценаріїв відображаються в одній зведеній таблиці на новому аркуші (рис. 6).

	A	B	C
1	\$B\$4:\$B\$17 на	(Все)	
2			
3	Названия строк	\$B\$18	
4	Сценарий 1	0,36	
5	Сценарий 2	0,3	
6			
7			
8			

Рис. 6. Створення зведеної таблиці

Результативним показником одержаних сценаріїв є індекс соціально-економічного розвитку, який описує динаміку розвитку економіки країни.

Оптимістичний сценарій №1 наближений до макроекономічного прогнозу МВФ, врахованого в новій програмі України та включає основні положення цієї програми, зокрема в частині дотримання режиму гнучкого валютного курсу та збільшення граничного рівня тарифів на природний газ.

За оптимістичним сценарієм, в середньостроковій перспективі передбачається поступове відновлення економічної ситуації в країні та активізація інвестиційної діяльності, отримання донорської допомоги на відбудову територій, зруйнованих внаслідок військового конфлікту на сході країни, а також уповільнення інфляційних процесів.

Оптимістичний сценарій базується на ефективному використанні наявного в Україні ресурсного потенціалу на засадах інтенсивного типу економічного зростання (підвищення кваліфікації працівників, поліпшення використання фізичного капіталу, застосування принципово нових видів машин і механізмів, технології виробництва, ліпша організація господарської діяльності) [3, 4].

Згідно зі Стратегією реалізація сценарію передбачає усвідомлення обмеженої ефективності суто державних інструментів політики розвитку в сучасному відкритому ринковому суспільстві та визнання, що соціально-економічний розвиток країни – результат спільних дій органів державного управління, бізнесу і громад.

На основі проведеного прогнозу були отримані такі головні макропоказники оптимістичного сценарію (табл. 1) та відповідний інтегральний індекс ефективності соціально-економічного розвитку.

Таблиця 1

Прогнозні показники економічного розвитку України за оптимістичним сценарієм

Показник	2015	2016	2017	2018	2019	2020
ВВП номінальний, млрд. грн.	1831	2106,1	2365,1	2626	2896	3194
Дефлятор ВВП, %	27,6	10,6	9	7,2	6	6
Індекс споживчих цін до попереднього року, %	133,5	111,3	107,8	108	106,2	105
Індекс цін виробників промислової продукції до попереднього року, %	126,5	112	109,4	106,9	104,6	102,4
Середньомісячна заробітна плата працівників, брутто:						
– номінальна, гривень	3947	4420	4946	5411	5908	6454
– номінальна, скоригована на індекс споживчих цін, %	82,6	92	100,6	82,6	92	100,6
Кількість зайнятих економічною діяльністю у віці 15-70 років, млн. осіб	17,93	17,97	18,02	18,06	18,11	18,16
Рівень безробіття населення у віці 15-70 років до економічно активного населення відповідного віку, %	10,2	9,9	9,5	8,6	8,1	8
Сальдо торговельного балансу, визначене за методологією платіжного балансу, млн. доларів США	-2190	-2683	-3065	-2 726	-1 763	-82
Експорт товарів і послуг, млн. доларів США	60 816	63 201	66 462	70 251	74 250	78 500
Імпорт товарів і послуг, млн. доларів США	63 006	65 884	69 527	72 977	76 013	78 582
Обмінний курс, дол. США	22,8	22,9	23,1	23,5	23,6	23,8
Загальний зовнішній борг (у відсотках до ВВП)	158,4	149,5	141,2	134,3	125	114
Прямі закордонні інвестиції (у відсотках до ВВП)	1,4	1,9	2,1	2,1	2,2	2,4

Отже, за оптимістичним сценарієм були отримані результати, які свідчать про поліпшення тенденцій економічного розвитку та поступове зростання інтегрального індексу ефективності соціально-економічного розвитку.

Прогнозний обсяг номінального ВВП, який у 2016 році дорівнюватиме 2106,1 млрд. грн. зросте до 3194 млрд. грн. у 2020 році. За оптимістичним сценарієм передбачається зростання реального ВВП до 2 відсотків у 2016 році та 3,5 відсотка у 2017 році.

Інфляція, за прогнозом, швидко сповільнюватиметься в кінці 2015 року. Зростання споживчих цін уповільниться в середньому до попереднього року – до 11,3% у 2016 році, 8% у 2018 році та 5% у 2020 році. Зростання цін виробників матиме таку саму тенденцію до уповільнення, а саме: до 12% у 2016 році, до 6,9% у 2018 році та до 2,4% у 2020 році.

Поступово відновлюватиметься зростання заробітної плати, яка у реальному вимірі у 2016 році зросте на 0,9% і становитиме 4420 гривень, в 2017 році – на 3,1% та дорівнюватиме 4946 гривень. До 2020 року прогнозується середня заробітна плата у розмірі 6454 гривень.

Кількість осіб зайнятих економічною діяльністю у віці 15-70 років поступово зростає, і у 2020 році досягне 18,16 млн. осіб. В той час рівень безробіття має тенденцію до спаду, і у відсоткову вираженні показник знизиться з 10,2 % у 2015 році до 8 % у 2020 році.

Експорт та імпорт товарів та послуг зростатиме з кожним роком. Перспективи створення зони вільної торгівлі із ЄС стимулюватимуть вітчизняний бізнес до приведення продукції та технологічних процесів у відповідність зі стандартами ЄС, що сприятиме підвищенню його конкурентоспроможності та експортного потенціалу вітчизняної економіки у середньостроковій перспективі.

Загальний зовнішній борг, за прогнозами, досягнув свого піку у 2015 році, проте в наступних роках спостерігатиметься його зменшення, і у 2020 році борг становитиме 114% до ВВП. Таким чином спостерігається позитивна тенденція до зменшення заборгованості України.

Для залучення інвестиції та підвищити потенціалу економічного зростання України уряду необхідно провести реформи для створення позитивного інвестиційного клімату. Якщо такі реформи будуть впроваджені в життя, то частка прямих іноземних інвестицій зросте, і у 2016 році становитиме 1,9% до ВВП України, у 2018 році – 2,1% до ВВП, а у 2020 році – 2,4%.

Отже, оптимістичний сценарій розвитку економіки України має позитивні тенденції зростання і свідчить про відновлення національної економіки країни, покращення умов залучення фінансових ресурсів на зовнішніх фінансових ринках, створення сприятливого інвестиційного клімату та скорочення заборгованості держави.

Песимістичний сценарій макропрогнозу враховує ризики, пов'язані із ситуацією у східних регіонах країни та, відповідно, характеризується меншою інвестиційною активністю в Україні. У разі реалізації ризиків, пов'язаних із продовженням військового конфлікту на сході, прогнозується погіршення основних макропоказників у середньостроковій перспективі порівняно із оптимістичним сценарієм (табл. 2).

Таким чином, за песимістичним сценарієм спостерігається незначне збільшення макропоказників, проте темп зростання економічного розвитку уповільнений, на відміну від оптимістичного сценарію. За песимістичним сценарієм, реальний ВВП скоротиться на 7 відсотків у 2016 році та 3 відсотка у 2017 році. Прогнозний обсяг номінального ВВП у 2020 році дорівнюватиме 3008,2 млрд. грн.

Індекс споживчих цін у вимірі грудень до грудня становитиме 24,8% у 2016 році, а у 2020 році дорівнюватиме до 8,3%. Зростання цін виробників уповільниться до 18,1% у 2016 році, 7,5% у 2018 році, а у 2020 дорівнюватиме 3,9%.

Номінальна заробітна плата у 2016 році скоротиться на 12% та дорівнюватиме 4208 гривень, у 2017 році зменшиться на 3,1% та становитиме 4567 гривень. У 2020 році заробітна плата зросте до 5552 гривень. Проте реальна заробітна плата скоротиться, так як інфляція випереджає номінальну заробітну плату.

Кількість осіб зайнятих економічною діяльністю у віці 15-70 років повільно зростає, і у 2020 році досягне 17,93 млн. осіб. В той час рівень безробіття має тенденцію до спаду, і у відсоткову вираженні показник знизиться з 11,5 % у 2015 році до 8,68 % у 2020 році. Зростання безробіття, значною мірою відображає втрату виробничих потужностей. Економічний збиток проявляється у зростання непрацюючих кредитів домогосподарств. Ці проблеми ще більш гостро в районах конфліктів на Сході, який змусила багатьох сімей в зміщенні всередині і за межами України.

Таблиця 2

Прогнозні показники економічного розвитку України за песимістичним сценарієм

Показник	2015	2016	2017	2018	2019	2020
ВВП номінальний, млрд. грн.	1793,3	1972	2169,2	2482,8	2699,2	3008,2
Дефлятор ВВП, %	29,2	12,2	10,6	8,8	7,6	6,4
Індекс споживчих цін до попереднього року, %	140,1	124,8	112	112,6	109,9	108,3
Індекс цін виробників промислової продукції до попереднього року, %	133,5	118,1	111	107,5	105,4	103,9
Середньомісячна заробітна плата працівників, брутто:						
– номінальна, гривень	3831	4208	4567	4891	5248	5552
– номінальна, скоригована на індекс споживчих цін, %	78,7	88	96,9	97,8	99,1	100,1
Кількість зайнятих економічною діяльністю у віці 15-70 років, млн. осіб	17,67	17,74	17,82	17,87	17,9	17,93
Рівень безробіття населення у віці 15-70 років до економічно активного населення відповідного віку, %	11,5	11	10,5	9,5	8,84	8,68
Сальдо торговельного балансу, визначене за методологією платіжного балансу, млн. доларів США	-564	-398	-2 083	65	-1 342	-397
Експорт товарів і послуг, млн. доларів США	54 534	52 038	50 486	54 194	56 356	59 960
Імпорт товарів і послуг, млн. доларів США	55 098	52 436	52 569	54 129	57 698	60 357
Обмінний курс, дол. США	25,7	25,5	23,6	24,2	23,9	24,1
Загальний зовнішній борг (у відсотках до ВВП)	165,4	156,5	149,6	140,3	129,3	118,5
Прямі закордонні інвестиції (у відсотках до ВВП)	0,9	1,4	1,6	1,9	2,1	2,2

Експорт та імпорт товарів та послуг зростатиме з кожним роком. Разом з тим в умовах напруженості економічних відносин України з Російською Федерацією та невизначеності щодо стратегії захисту урядом інтересів вітчизняних експортерів слід очікувати скорочення зовнішнього товарообігу з країнами Митного Союзу. Зокрема, скорочення експорту вітчизняної продукції до РФ, який складає близько чверті загального обсягу товарообігу, може негативно вплинути на розвиток харчової та машинобудівної галузі у разі відсутності прогресу щодо диверсифікації ринків збуту.

Загальний зовнішній борг у 2016 році становитиме 156,5% до ВВП, 2018 році 140,3% до ВВП, у 2020 році 118,5% до ВВП. Частка прямих іноземних інвестицій зросте, і у 2016 році становитиме 1,4% до ВВП України, у 2018 році – 1,9% до ВВП, а у 2020 році – 2,2%. Такі показники свідчать про позитивні зміни, не зважаючи на результати економічної кризи, які необхідно буде подолати протягом наступних п'яти років.

На основі прогнозних показників економічного розвитку України за двома сценаріями, враховуючи вагові коефіцієнти, було розраховано динамічний ряд інтегрального індексу соціально-економічного розвитку України та інтегральних індексів порогових значень за мультиплікативною формою (згортка другого рівня) (рис. 7).

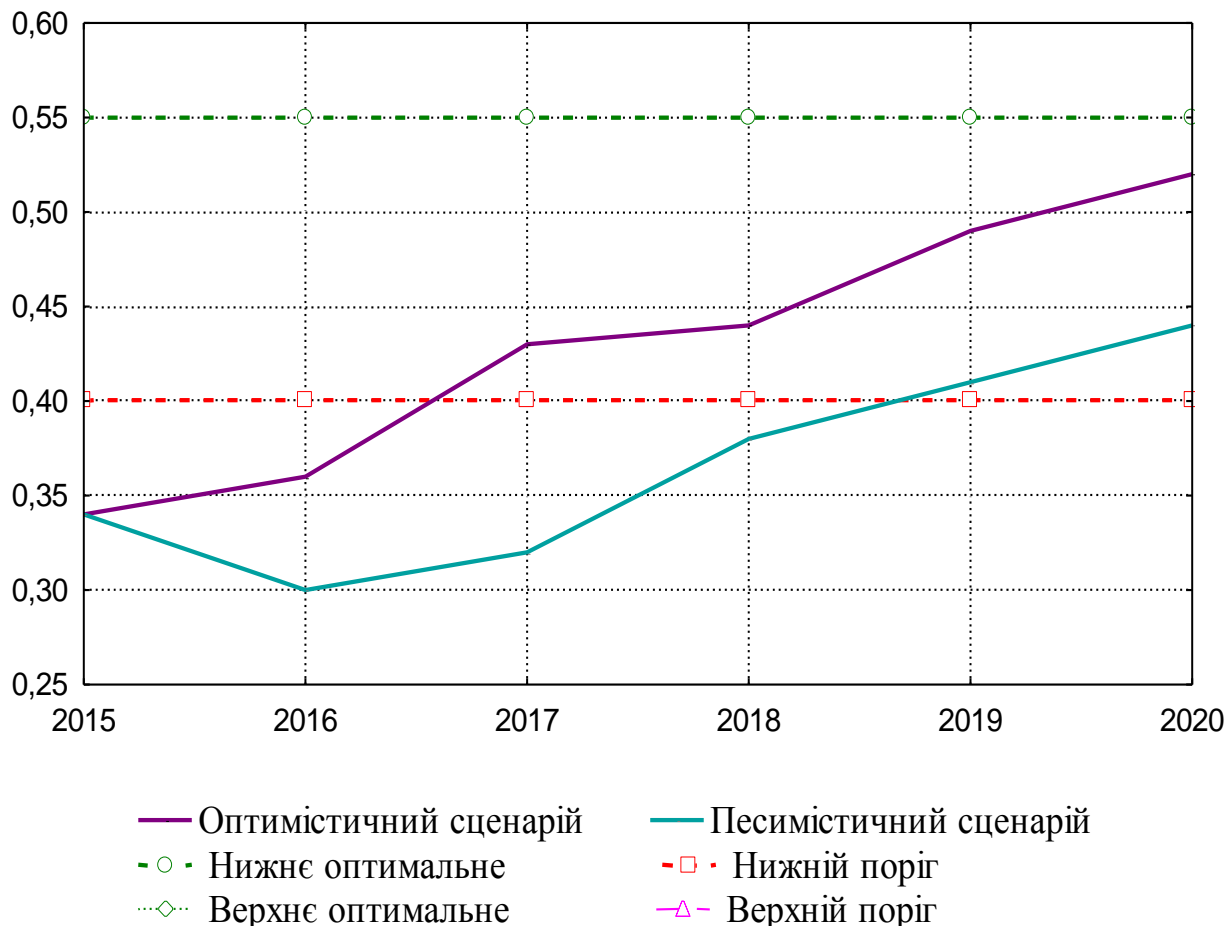

Рис. 7. Динаміка інтегрального індексу соціально-економічного розвитку за оптимістичним та песимістичним сценаріями

Інтегральне оцінювання соціально-економічного розвитку України засвідчує його перебування нижче значення нижнього порога. Період до 2020 року для України буде періодом подолання наслідків економічної та політичної кризи, спричиненої анексією півострова Крим та військовими діями на сході держави.

Аналізуючи оптимістичний прогноз, можна зробити висновок, що починаючи з середини 2016 року інтегральний індекс перетне нижній поріг і потрапить у безпечну зону. Протягом 2017-2020 рр. індекс соціально-економічного розвитку матиме позитивну динаміку та неухильно зростатиме, і у 2020 році буде наближатись до нижнього оптимального значення. Проте розвиток такого сценарію можливий лише у разі розв'язання військового конфлікту на Донбасі та відновлення економічної ситуації в країні.

У протилежному випадку, більш реалістичним є орієнтація на песимістичний сценарій розвитку. Передбачається, що у 2016 році інтегральний індекс досягне найнижчого значення, проте вже з наступного року матиме позитивну тенденцію до зростання. До другої половини 2018 року індекс перебуватиме у небезпечній зоні, тобто його значення буде меншим за нижній поріг, але починаючи з 2019 року індекс соціально-економічного розвитку пересіче нижній поріг і буде знаходитись у безпечній зоні.

За динамікою складників інтегрального індексу можна говорити про поточні недоліки й розробляти заходи щодо їх ліквідації. Необхідно знати, що ідеальне (теоретичне) значення окремих індикаторів і складників інтегральних індексів дорівнює одиниці [5].

На основі проведеного прогнозу було запропоновано комплекс заходів та рекомендацій щодо покращення соціально-економічного розвитку України. Таким чином, ключовими завданнями забезпечення сталого розвитку на 2016-2020 рр. є:

- деескалація конфлікту на сході України та відновлення макроекономічної стабільності;
- підвищення ефективності державного управління, яке сприятиме забезпеченню стійкого зростання економіки;
- створення сприятливих умов для ведення господарської діяльності та прозорості податкової системи;
- забезпечення стійкого економічного розвитку регіонів шляхом децентралізації управління бюджетними коштами та підвищення самостійності органів місцевого самоврядування;
- посилення боротьби зі схемами ухиляння від сплати податків, зокрема удосконалення адміністрування податку на додану вартість, формування системи податкового контролю залежно від ступеня ризику в діяльності платників податків;
- зменшення податкових перешкод для закордонних інвестицій та попередження податкових ухилень стосовно податків на доходи і капітал;
- забезпечення економічно обґрунтованого підвищення мінімальної заробітної плати та посадового окладу (тарифної ставки) працівника;
- встановлення розмірів прожиткового мінімуму та рівня його забезпечення на основі зростання показників реального сектору економіки та індексу споживчих цін;
- розвиток людського капіталу та покращання якісного складу трудових ресурсів;
- створення нових робочих місць із високою оплатою праці;
- заохочення власників підприємств до інвестування наукових і науково-технічних робіт;
- підтримка інноваційної діяльності, спрямованої на зниження енергоємності виробництва та застосування новітніх технологій;
- зменшення рівня тінізації економіки, завдяки розробці й реалізації заходів, які передбачали б дерегуляцію бізнесу, спрощення податкового адміністрування, запровадження обмежувальних, стимулюючих і контролюючих заходів для реалізації переваг господарювання у легальному секторі економіки, формування платоспроможного попиту завдяки підвищенню рівня фонду оплати праці у випуску;

– забезпечення сприятливого інвестиційного клімату стимулювання довгострокових інвестицій завдяки розвитку вітчизняного фінансового ринку й підвищення довіри до влади з боку зарубіжних і вітчизняних інвесторів;

– розвиток інфраструктури (нарощування транзитного потенціалу держави; модернізація та оновлення основних фондів і рухомого складу авіаційного, автомобільного, залізничного, морського та річкового транспорту, поширення інформаційно-комунікаційних технологій).

ВИСНОВКИ

Отже, як слідє з проведених розрахунків та розроблених сценаріїв розвитку економіки України, переважний вплив на ефективність соціально-економічного розвитку має економічна складова, від якої безпосередньо залежить і соціальна. Пріоритетними напрямками покращання соціально-економічного розвитку є детінізація економіки, запобігання неконтрольованому впливу капіталу, створення умов покращання інвестиційної привабливості, належне фінансування науково-технічної діяльності, що є необхідною умовою інноваційних розробок у сфері технології виробництва. Саме ці важелі мають переважаючий вплив на соціально-економічний розвиток України. Застосування відповідних заходів щодо покращання економічного розвитку створить кумулятивний ефект покращання соціального розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Харазішвілі Ю.М. Щодо тенденцій розвитку економіки України у 2013-2014 роках. Аналітична записка [Електронний ресурс] / Ю.М. Харазішвілі, Д.О. Махортих // Відділ макроекономічного прогнозування та досліджень тіньової економіки. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1109/>.
2. Ягнюк І. М. Застосування сценарного підходу для прогнозування тенденцій розвитку підприємства / І. М. Ягнюк // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності: збірник наукових праць: у 2-х вип. / ПДТУ. – Маріуполь, 2012. – Вип. 1. – Т. 2. – С. 80–83.
3. Сухоруков А.І. Моделювання та прогнозування соціально-економічного розвитку регіонів України: монографія / А.І. Сухоруков, Ю.М. Харазішвілі. – К. : НІСД, 2012. – 368 с.
4. Небава М.І. Теорія макроекономіки: Навч. посіб. / М.І. Небава. – К.: Слово, 2005. – 536 с.
5. Сучасні проблеми економічного розвитку України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://buklib.net/books/22538/>

Стаття надійшла до редакції 29.10.2015 р.